

Kapitola 1 Komplex a mýtus ve společnosti mateřského práva

Nyní můžeme přejít k výzkumu druhého problému, jenž byl představen v první části této knihy. Naším úkolem bude prozkoumat, zda matrilinéární komplex, svým vývojem a povahou tak zásadně odlišný od komplexu oidipského, působí také rozdílně na tradici a společenskou organizaci. Rovněž se pokusíme ukázat, že specifické represe těchto divochů se zcela neklamně projevují ve společenském životě i ve folkloru. Kdykoliv vášně, jež jsou působením přísných tabu, zvyků a zákonem stanovených trestů udržovány v rámci tradic určených mezí, prorazí v podobě zločinu, perverze, úchyvky nebo jedné z oněch dramatických událostí, které čas od času otřesou jednotvárným životem divošské společnosti, potom právě tyto vášně odhalí matriarchální nenávist k strýci z matčiny strany nebo krvesmilnou touhu po sestře. Také melanéský folklor odráží matrilinéární komplex. Rozbor mýtů, pohádek, legend i magie nás přesvědčí, že potlačovaná nenávist ke strýci z matčiny strany, běžně maskovaná konvenční úctou a solidaritou, proráží na povrch právě v těchto příbězích, které jsou vystavěny podle předlohy fantazijských představ a diktovány potlačovanými tužbami.

Obzvláště zajímavá je u těchto divochů magie lásky a mytologie s ní spojená. Trobriandané věří, že veškerá sexuální přitažlivost a veškerá síla svádění tkví v magii lásky. A tato magie má zase podle divochů své základy v dramatických událostech z minulosti, jež jsou líčeny v podivuhodném tragickém mýtu o incestu bratra a sestry. A tak

stanovisko, vycházející z popisu společenských vztahů v rodině a rozboru příbuzenství, může být nezávisle prokázáno i studiem kultury melanéských domorodců.

Kapitola 2 Nemoc a perverze

Mé důkazy uvedené v této části knihy nejsou zcela homogenní. Zatímco v některých směrech jsem měl vyčerpávající informace, jinde musím přiznat neznalost nebo znalost jen částečnou. V takových případech spíš na problém poukážu, než abych ho řešil. Nutno to přičíst zčásti mému nedostatku odborných znalostí o duševních chorobách a zčásti tomu, že podle mého mínění není možné provádět u divochů výzkum pomocí ortodoxní psychoanalytické techniky. Dalším důvodem jsou nevyhnutelné nesrovnalosti v materiálu, zvláště v tom, který jsem shromáždil u jiných kmenů, během kratších pobytů a za méně příznivých podmínek než na Trobriandových ostrovech.

Začnu tím nejslabším článkem ve svém repertoáru, a to otázkou neuróz a psychických onemocnění. Při srovnávacím výkladu vývoje dětí u nás a u Trobriandů jsme zjistili, že matrilinéární komplex vzniká v pozdějším období života, mimo intimitu rodinného kruhu, že dítěti nezpůsobuje velké šoky (jestli vůbec jaké) a že se utváří hlavně díky soupeřivosti, zatímco jeho zábrany v erotické oblasti nezasahují kořeny dětské sexuality. Za těchto okolností by freudovská teorie předpokládala mnohem menší rozšíření těch neuróz (*Übertragungsneurosen*²⁵), které jsou způsobeny traumaty z dětství. Je velká škoda, že nebylo možné, aby ve stejných podmínkách jako já sledoval Trobriandany i kompetentní psychiatr. Domnívám se, že by v takovém případě mohl ze zajímavých úhlů osvětlit základní předpoklady psychoanalýzy.

²⁵ Přenosové neurózy – poznámka překladatele (M.H.).

Bylo by bláhové, aby v tomto ohledu etnograf srovnával Trobriandány s Evropany, protože u nás se vyskytuje nespočet dalších faktorů, které komplikují situaci a přispívají k tvorbě duševních chorob. Avšak asi třicet mil jižně od Trobriandových ostrovů leží ostrovy Amphlettovy, kde žijí lidé, kteří jsou Trobriandánům blízcí rasově, jazykově i zvyklostmi, avšak výrazně se liší společenskou organizací. Mají přísné mravy, které neschvalují pohlavní styk před svatbou, a nemají instituce, které by podporovaly sexuální nevázanost. Naopak žijí v těsnějším rodinném sepětí. Přestože jsou matrilineární, je u nich mnohem rozvinutější patriarchální autorita, což v kombinaci s potlačováním sexuality dává obraz dětství podobnější našemu.²⁶

I přes mé omezené znalosti studovaného předmětu jsem získal zcela odlišný dojem o neurotických dispozicích těchto domorodců. U Trobriandánů jsem důvěrně poznal tucty divochů a mnoho dalších povrchněji, a přesto bych nikoho z mužů ani žen nenazval hysterickým nebo dokonce neurastenickým. Nejistil jsem u nich nervové tiky, nutkavé jednání ani obsesivní představy. V systému domorodé patologie, která je samozřejmě založena na víře v černou magii, ale poměrně přesně rozlišuje symptomy nemoci, existují dvě kategorie duševních poruch: *nagowa*, která odpovídá kretenismu, idiocii, a také se vztahuje na lidi s vadou řeči, a *gwayluwa*, která přibližně odpovídá mánii a spadají do ní lidé, kteří se občas dopouštějí násilných činů a ztrácejí vládu nad svým chováním. Trobriandští domorodci dobře vědí a uvědomují si, že na sousedních Amphlettových a Entrecasteauxových ostrovech existují odlišné typy černé magie, které na lidskou mysl mají jiné účinky, než které znají oni, a za jejich symptomy považují nutkavé jednání,

²⁶ Popis některých zvyků a kulturních rysů domorodců z Amphlettových ostrovů se nachází v mých *Argonautech západního Pacifiku (Argonauts of the Western Pacific)*, kapitola xi.

nervové tiky a různé formy obsesí. Během několikaměsíčního pobytu na Amphlettových ostrovech byl můj první a nejsilnější dojem, že se jedná o společnost neurasteniků. Jelikož jsem přicházel od veselých, srdečných a přístupných Trobriandánů, bylo pro mne zvláštní ocitnout se najednou ve společnosti lidí, kteří jsou nedůvěřiví k cizincům, netrpěliví při práci, arogantní ve svých požadavcích a zároveň se nechají snadno zastrašit a značně znervózní, jedná-li se s nimi trochu energičtěji. Když jsem se vylodil v jejich vesnici, ženy přede mnou utekly a s výjimkou několika stařen zůstaly ukryté po celou dobu mého pobytu. Kromě tohoto všeobecného obrazu jsem okamžitě zaregistroval několik lidí postižených nervozitou, které jsem nemohl využít jako informátory, protože by mi z jakési obavy buď lhali, nebo by začali být podrážděni a rozrušení při jakémkoliv detailnějším dotazování. Je příznačné, že u Trobriandánů jsou i spiritualistická media spíše *poseurs* než abnormální lidé. Zatímco u Trobriandánů je černá magie praktikována „vědeckým“ způsobem lidmi, to jest metodami, které se jen málo dovolávají na nadpřirozené síly, na jižních ostrovech existují „létající černokněžníci“, kteří na první pohled vzbuzují dosti abnormální dojem a kteří praktikují magii, jež v jiných oblastech přísluší pouze napůl vybájeným čarodějnicím.

V další společnosti, v níž jsem pobýval, existují ještě větší represe než na Amphlettových ostrovech. Navštívil jsem je v rámci své praxe v etnografickém výzkumu, a proto jsem nepoužíval stejné metody výzkumu jako u Trobriandánů, a ani jsem s nimi nenavázal tak důvěrný vztah. Mailuové obývají část jižního pobřeží Nové Guineje, jsou patrilineární, otec má v rodině výraznou autoritu a mají dosti přísný mravní kodex potlačující sexualitu.²⁷ Zaznamenal jsem

²⁷ Viz má monografie „Domorodci z Mailu“ (*The Natives of Mailu*) v *Proceedings of the Royal Society of Australia*, vol. 39, 1915. Neob-

zde několik lidí, které jsem si označil za neurasteniky, tudíž nevyužitelné jako etnografické informátory.

Tyto pracovní poznámky, i když nejsou pouhými dohady, mají za cíl pouze upozornit na problém a naznačit jeho řešení. K tomu by se mělo dospět asi takto: zkoumat množství matrilineárních a patrilineárních společností stejné kulturní úrovně, zaznamenat variace v potlačování sexuality a rodinném uspořádání a nalézt korelaci mezi rozsahem sexuálních a rodinných represí na jedné straně a rozšířením hysterie a nutkavých neuróz na straně druhé. Podmínky v Melanésii, kde v těsné blízkosti vedle sebe žijí úplně rozdílné společnosti, jsou jako přírodou připravený experiment pro tento záměr.

Další otázka, která by mohla být vykládána ve prospěch freudovského řešení tohoto problému, je korelace sexuálních perverzí se sexuálními represemi. Freud dokázal, že průběh dětské sexuality a výskyt perverze v pozdějším životě spolu hluboce souvisejí. Na základě této teorie by se ve zcela uvolněné společnosti, jako je trobriandská, kde nedochází k zásahům do přirozeného vývoje dětské sexuality, mělo vyskytovat minimum perverzí. Na Trobriandových ostrovech se to plně potvrzuje. Homosexualitu Trobriandané znali od jiných kmenů a pohlíželi na ni jako na zvrácenou a směšnou praktiku. Mezi nimi se vyskytla až po příchodu bílého muže, zvláště jeho morálních zásad. Na misionářské stanici byli chlápci a děvčata od sebe odděleni a vecpáni do přísně izolovaných domů. Museli si navzájem pomoci, jak nejlépe uměli, jelikož jim bylo odepřeno to, co každý Trobriandán považuje za své právo a výsadu. Podle velmi pečlivých průzkumů u domorodců žijících v misii i mimo ni

---

sahuje žádné informace o duševních nemocech. Doufal jsem, že se do oblasti vrátím, a tento esej byl publikován jako předběžná zpráva, do níž jsem nezahrnul vše, co mi bylo známo a co jsem zaznamenal, v naději na vydání její přepracované a doplněné verze.

se homosexualita stává pravidlem u těch, jimž jsou iracionálním a nevědeckým způsobem vnucovány morální zásady bílého muže. Každopádně se několikrát stalo, že „hříšníci“, přistižení *in flagrante delicto*, byli vyhnáni z náručí Boha zpět do vesnice. Jeden z nich se v této praktice pokoušel pokračovat, ale pod tlakem domorodé morálky vyjádřené pohrdáním a výsměchem byl nucen od ní upustit. Mám rovněž důvod se domnívat, že perverze se vyskytují v mnohem větší míře na jihu na Amphlettově a Entrecasteauxově souostroví, avšak opět mohu jen litovat, že jsem toto důležité téma nebyl schopen prozkoumat podrobně.

Kapitola 3 Sny a činy

Nyní budeme zkoumat, jak se celkový soubor citů v trobriandské matrilineární rodině projevuje v kultuře a společenské organizaci domorodců. Kdybychom pojali tento problém příliš široce, byli bychom nuceni detailně prozkoumat prakticky každý projev kmenového života. Musíme proto vybrat jen ty nejpodstatnější okruhy faktů. Lze je rozdělit do dvou kategorií: 1. volné fantazie a 2. data získaná z folkloru. Do první skupiny patří takové výplody lidské představivosti, jako jsou sny, denní fantazie, osobní touhy a ideály, které vycházejí ze života každého jedince a jsou formovány endopsychickými silami každé osobnosti. Do této skupiny mohou být zařazeny projevy fantazie nejen v myšlení a snění, ale také v činech. Neboť kriminální čin, hřích či jednání pohoršující veřejné mínění a překračující meze slušného vychování je páchan tam, kde potlačované vášně prorazí i přes represivní tlak zákonů a morálních zásad. Takové činy nám umožňují poměřit sílu ideálu s hloubkou vášně. Nyní se budeme zabývat právě tímto souborem dat, tedy sny a činy, jimiž ze sebe jedinec na chvíli setřese tíhu zvyklostí a odhalí potlačené prvky a konflikt s represivními silami.

Zkoumat sny a denní fantazie u Melanésanů na Trobriandových ostrovech není jednoduchým úkolem. Pro tyto domorodce je příznačné, a tím se zřejmě odlišují od ostatních divochů, že zjevně málo sní, nejeví o své sny velký zájem a zřídka je navzájem významově spojují. V běžných snech nehledají žádný prorocký nebo jiný smysl, a ani nemají žádný klíč na jejich symbolický výklad. Často

jsem s nimi na toto téma promlouval a ptal jsem se svých informátorů, jestli měli nějaké sny a o čem. Až na pár výjimek, ke kterým se ještě vrátíme, byly odpovědi negativní. Je tato absence snění, nebo spíše zájmu o snění, způsobena tím, že jde o společnost, kde neexistuje represe a kde sex jako takový není nijak omezován? Je tomu tak proto, že jejich „komplex“ je slabý, objevuje se později a neobsahuje mnoho prvků dětské sexuality? Vzácnost volného snění, nepatrný účinek snů, a tudíž i nedostatek vzpomínek na ně vedou ke stejnému závěru jako absence neuróz – potvrzení obecných rysů Freudovy teorie. Ta hlásá, že hlavní příčina snů tkví v neuspokojení sexuálních potřeb, a to především takových sexuálních či polosexuálních pudů, které jsou násilně potlačovány v dětství. Uspokojivou odpověď na tuto otázku bychom mohli získat jen po shromáždění velkého množství srovnávacího materiálu ze dvou společností s podobnou kulturou a způsobem života, ale odlišnými represemi.

Doposud jsem užíval termín „volné snění“, protože existuje kategorie snů, které není snadné zařadit mezi volné ani utkvělé fantazie, neboť se odehrávají v souladu s tradicí. Mohli bychom je nazvat sny „oficiálními“. Tak například od muže, který stojí v čele nějakého společného podniku nebo před splněním nějakého úkolu, se očekává, že se mu za určitých okolností bude zdát sen týkající se cíle jeho počínání. Vedoucím rybářských výprav se zdává o počasí, o místech, kde jsou hejna ryb, a o nejlepším termínu výpravy. Podle toho pak akci organizují a řídí. Od organizátorů námořních výprav nazývaných *kula*²⁸ se často

²⁸ Symbolická obřadní výměna. Účastníci slavnosti se plavili proti sobě, často na vzdálenost mnoha kilometrů, a vozili s sebou lasturové náhrdelníky „*soulava*“ a náramky z bílých mušlí „*mwali*“, které si při setkání slavnostně vyměňovali. B. Malinowski tento obřad popsal ve své práci *Argonauti západního Pacifiku* (*Argonauts of the Western*

očekává, že se jim budou zdát sny o úspěchu jejich obřadního výměnného obchodu. A především kouzelníci mají sny, jež jsou spojeny s konáním magie. Existuje ještě další forma typického či tradičního snu spojeného s magií, a to takového, který je přímým následkem kouzla nebo obřadu. Tak při obřadním zámořském obchodování lze užít jisté kouzlo, které působí přímo na mysl obchodního partnera a vyvolá v něm sen, který vzbudí jeho touhu po výměně. Magie lásky má nejčastěji vyvolat sen, jenž probouzí milostnou touhu. Tito domorodci tak pozoruhodným způsobem převrací Freudovu teorii snů, protože podle nich je sen příčinou přání.²⁹ Ve skutečnosti je však tato skupina tradičních snů naprosto v souladu s Freudovou teorií. Tyto sny jsou totiž výtvorem kouzelníkovy vlastní touhy, kterou projektuje na oběť. Oběť cítí ve svém snu nutkavé přání, jež se shoduje s duševním rozpoložením toho, kdo kouzlo provádí. Partnerovi v obřadu *kula* by se mělo pod vlivem kouzla zdát o úžasných výměnných obchodech, které jsou samy jádrem představ, jež ovládají přání zařikávajícího.

Tyto sny nejsou jen předmětem řeči a jejich existence není pouze domnělá. Často se stávalo, že mi kouzelník sám od sebe přišel říci o svém snu o dobrém úlovku ryb, který ho přiměl k plánům na skutečnou výpravu. Zahradní kouzelník zase vyprávěl sen o dlouhém období sucha, na jehož základě učinil příslušná opatření. Dvakrát jsem měl příležitost zaznamenat sny domorodců během výroční obřadní hostiny na počest zemřelých předků. V obou případech se sen vztahoval k této události a v jednom vypra-

Pacific). Viz Soukup, V. et al. (eds.), *Sociální a kulturní antropologie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2000, kapitola o funkcionalismu – poznámka překladatele (M.H.).

²⁹ Srovnej rovněž kapitola o magii v mých *Argonautech západního Pacifiku* (*Argonauts of the Western Pacific*) a detailní popis obřadů a kouzelných průřevů na různých místech této práce.

věč snu tvrdil, že hovořil s duchy, kteří nebyli spokojeni s průběhem obřadu. Další skupina typických snů souvisí s příchodem dětí na svět. Nastávající matka o něm dostane prostřednictvím snu zprávu od jednoho ze svých zesnulých příbuzných.³⁰

Jedním z typických či oficiálních snů je sen o sexu, který je pro náš záměr obzvláště zajímavý. Muži se zdá, že ho v noci navštívila určitá žena a došlo mezi nimi k pohlavnímu spojení. Po probuzení najde na rohoži výtok semene. Před svou manželkou to zatají, ale pokusí se sen naplnit v reálném životě a pustí se s touto ženou do milostného dobrodružství. Sen totiž znamená, že žena, která ho ve snu navštívila, prováděla magii lásky a touží po něm.

O takových snech jsem získal řadu osobních důvěrných sdělení, po nichž následoval příběh o pokusech vztah s návštěvníci ze snu naplnit.

Když mi domorodci sdělovali své erotické sny, byl jsem přirozeně také na stopě snů o krvesmilstvu. Po otázce: „Měl jsi někdy sen tohoto typu o tvé matce?“ následovalo klidné a nevzrušené popření. „Matka je zakázána – jenom *tonagova* (hlupák) má takové sny. Je to stará žena. Takové věci se nestávají.“ Kdykoliv se však tato otázka týkala sestry, byla odpověď zcela odlišná a vyvolala silnou emocionální reakci. Samozřejmě jsem byl natolik věci znalý, že jsem se nikdy neptal přímo a nikdy o tom nemluvil ve společnosti více lidí. Přestože jsem se ptal nepřímou formou, zda by „jiní lidé“ mohli mít takové sny, reakce byla rozhořčená a zlostná. Někdy jsem odpověď nedostal vůbec a po rozpačitém tichu informátor navázal na jiné téma. Někteří možnost takového snu popírali poklidně, jiní zase rázně a zlostně. Avšak když jsem rozebíral tuto otázku postupně se svými nejlepšími informátory, pravda nakonec vyšla

³⁰ Srovnej článek s názvem „Baloma“ v *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 1916.

najevo. Přesvědčil jsem se, že skutečný názor na tuto záležitost je jiný. Je všeobecně známé, že „jiní lidé“ takové sny mají: „Muž je někdy smutný, zahanbený a nevrlý. Proč? Zdálo se mu totiž, že měl poměr se svou sestrou.“ „Stydím se za to,“ řekl by ten muž. Zjistil jsem, že je to ve skutečnosti jeden z typických snů, je o něm známo, že se vyskytuje často a snícího obtěžuje a znepokojuje. Další údaje, především z mýtů a legend, nám to potvrdí.

Bratrsko-sesterský incest je ten nejtrestuhodnější způsob porušení pravidel exogamie, instituce zakazující poměr s jakoukoliv ženou náležející ke stejnému klanu. Ačkoliv se na bratrsko-sesterský incest hledí s největším odporem, porušení klanové exogamie je věcí trýzně i žádosti zároveň, v důsledku ožehavých překážek, jež mu stojí v cestě. Sny o klanovém incestu jsou tudíž velmi časté. Proto, porovnáme-li různé typy snů o krvesmilství, máme všechny důvody se domnívat, že matka se v nich objevuje jen zřídka, a stane-li se tak, potom to neudělá na dotyčného jedinice velký dojem, a že sny o vzdálenějším ženském příbuzenstvu jsou běžné a dojem z nich je příjemný, zatímco sny o sestře, které se také vyskytují, zanechávají u muže hluboké a bolestné vzpomínky. To se dalo očekávat, protože jak jsme viděli na vývoji sexuality Trobriandánů, pokušení vůči matce neexistuje, vůči sestře je násilně potlačeno a v případě žen ze stejného klanu je zákaz méně přísný a dodává jim spíše příchuť zakázaného ovoce.

Na incest bratra a sestry pohlížejí domorodci s takovým odporem, že by se zpočátku mohlo i pozorovateli dobře obeznámenému s jejich životem zdát, že se vůbec nevyskytuje. Stoupenec Freuda by však mohl pojmout podezření, a to by se při bližším pohledu také plně prokázalo. Incest mezi bratrem a sestrou existoval dokonce i v dávných dobách a zvláště vládnoucí klan Malasi je předmětem vyprávění o rodinných skandálech. Dnes, kdy se dřívější mravní

zásady a instituce rozpadají pod vlivem falešné křesťanské morálky a bílý muž zavedl takzvaný zákon a řád, propukají vášně potlačované tradicí kmene s větší agresivitou a otevřeností. Mám zaznamenány tři nebo čtyři případy, kdy veřejnost, i když jen nepřímou v řečech, obvinila bratra z incestu se svou sestrou. Jeden z nich se však vymyká. Jednalo se o dlouhotrvající milostnou pletku známou svou nestoudností, nechvalně proslulými povahovými sklony hrdiny a hrdinky a skandálními historkami, jež se o tom vyprávěly.

Mokadayu z Okopukopu byl slavný zpěvák. Jako všichni muži této profese i on byl neméně proslulý pro svůj úspěch u žen. „Krk je totiž dlouhá chodba,“ říkají domorodci, „jako wila (vagina) a obě se navzájem přitahují.“ „Muž s krásným hlasem má velmi rád ženy a ony mají rády jeho.“ O Mokadayuovi se vyprávělo mnoho příběhů, jak spal v Olivilevi se všemi manželkami náčelníka, jak svedl tu či onu vdanou ženu. V jistý čas udělal skvělou a výnosnou kariéru jako prostředník mezi lidmi a duchy a v jeho přístřešku se odehrávaly pozoruhodné jevy, zejména znehmotňování různých cenných předmětů, jež byly takto posílány do země duchů. Nakonec byl však odhalen a ukázalo se, že zmizelé předměty se pouze staly součástí jeho majetku.

A potom nastal ten dramatický incident jeho krvesmilné lásky k sestře. Byla to velmi krásná dívka a jako Trobriandanka měla samozřejmě mnoho milenců. Jednoho dne se z ničeho nic odřekla veškerého svého potěšení a začala se chovat cudně. Mladíci z vesnice, kteří se jeden druhému svěřovali o svém pádu z její přízně, se rozhodli, že přijdou věci na kloub. Brzy vyšlo najevo, že ať už je privilegiovaný rival kdokoliv, dějištěm je určitě její rodný dům. Jednoho večera, když rodiče dívky nebyli doma, otevřeli zhrzení milenci v doškové střeše průhled a stali se svědky

výjevu, který jimi hluboce otřásl – bratr se sestrou byli přistiženi *in flagrante delicto*. Ve vesnici nastal strašlivý skandál, který by za starých časů zcela určitě končil sebevraždou obou viníků. Za současných podmínek byli schopni tomu čelit a žili v incestu ještě několik měsíců, než se dívka vdala a opustila vesnici.

Kromě bratrsko-sesterského incestu existuje další přešupek pravidel exogamie, který se nazývá *suvasova*. Muži jsou zapovězeny ženy ze stejného klanu pod hrozbou zostuzení a vytvoření boláků po celém těle. Proti druhému postižení existuje kouzlo, které, jak mi se samolibým úsměvem sdělili mnozí mí informátoři, je stoprocentně účinné. Morální zostuzení za takové incidenty není ve skutečnosti velké. Podobně jako v případě jiných mravních norem je ten, kdo je poruší, považován za mazaného chlapíka. Mladý muž, je-li opravdový donchuán a je-li dostatečně sebevědomý, ohrnuje nos nad svobodnými dívkami a pouští se do milostných pletek pouze s vdanými ženami, nejlépe s manželkou náčelníka, nebo se jinak dopouští činů *suvasova*. Výraz „*suvasova yoku*“, „Ty krvesmilníku!“ zní trochu jako „Ty mizero!“ a znamená žertovný kompliment.

Pro úplnost dodávám, že nebyl zaznamenán jediný případ incestu matky a syna a ani žádné stopy, které by o něčem takovém svědčily, přestože toto tabu není zdaleka tak nápadné a přísné jako pro sestersko-bratrský incest. Ve výše uvedeném přehledu typických rodinných citů Trobriandčanů jsem uvedl, že jediný vztah, postavený na stejném základě jako v patriarchální společnosti, je vztah mezi otcem a dcerou. Proto, jak se dalo očekávat, incest otce a dcery není nikterak vzácný. Mám zaznamenány dva nebo tři případy, které se zdají být nezpochybnitelné. Jeden z nich se týká dívky, která kromě vztahu s otcem byla i milenkou jednoho místního chlapce, jenž byl tehdy u mě ve službě. Chtěl se s ní oženit a žádal mě, abych ho financ-

ně a morálně podpořil. Byl jsem proto obeznámen se všemi detaily, které mě zcela ubezpečily o existenci tohoto incestu i o jeho dlouhém trvání.

Doposud jsme se zabývali sexuálními tabu a potlačovaným přáním je porušit, jak je vyjádřeno ve snech, zločinech a vášních. Existuje však ještě další vztah, jenž je zatížen potlačenými protizákonnými tužbami, a to vztah muže k svému matriarchovi, k bratrovi své matky. V souvislosti se sny je třeba zmínit jeden zajímavý fakt – totiž víru, že smrt muže předpoví prorockým snem vždy *veyolai* (jeho pravý příbuzný), většinou syn sestry. Další důležitý poznatek je z oblasti činů, nikoliv snů, a je spojen s magií. Muž, který si osvojil černou magii spojenou s nemocemi, si musí svou první oběť vybrat z blízkých příbuzných z matčiny strany. Velmi často je nabádán, aby si vybral svou vlastní matku. Je-li tedy o někom známo, že se učí magii, jeho praví příbuzní (příbuzní z matčiny strany) žijí ve strachu a mají se na pozoru před nebezpečím, které jim hrozí.

V záznamech skutečných zločinů lze rovněž nalézt několik případů vztahujících se k našemu tématu. Jeden z nich se odehrál ve vesnici Osapola, půl hodiny od místa, kde jsem tehdy žil, a viníky jsem dobře znal. Jednalo se o tři bratry, z nichž nejstarší byl slepý. Nejmladší bratr míval ve zvyku otrhávat arekové oříšky dřív, než zcela uzrály, a připravovat tak slepce o jeho podíl. Jednoho dne se však slepý bratr strašlivě rozzuřil, popadl sekyru a nějak se mu podařilo nejmladšího bratra zranit. Prostřední bratr se poté chopil oštěpu a slepého zabil. Byl za to odsouzen úřadujícím bělošským soudcem ke dvanácti měsícům vězení. Domorodci považovali tento rozsudek za do nebe volající nespravedlnost. Bratrovražda je čistě vnitřní záležitost, která se sice považuje za odporný zločin a strašlivou tragédií, ale netýká se vnějšího světa. Ten může nanejvýš nečinně přihlížet a projevit zděšení a lítost. Mám zaznamenány

další případy násilných svárů, rvaček a jedné nebo dvou vražd v rámci matrilineární rodiny.

Není mi však znám jediný případ otcovraždy. Jak jsem již zmínil, vražda otce by neznamenal pro domorodce velkou tragédií, jen záležitost k vyřešení s otcovým klanem.

Kromě těchto dramatických událostí, zločinů a tragédií, otřásajících kmenovým řádem v jeho základech, existují i méně významné události, které svědčí o vášních dřímajících pod zdánlivě klidným povrchem. Jak víme, společnost buduje tradiční normy a ideály a ve snaze je chránit stanovuje různá omezení. Právě ona omezení však vyvolávají určité emocionální reakce.

Nic mě během mých sociologických výzkumů neudivilo tolik jako postupné odhalení proudu skrytých tužeb a sklonů valícího se proti konvencím, zákonům a morálce. Tradice nařizuje mateřské právo, tedy princip, že příbuzenský svazek existuje pouze v mateřské linii a že tento svazek vyžaduje veškerou lásku i odpovědnost a věrnost. Skutečnou živoucí silou, která vyvěrá z osobních sklonů a zkušeností života jednotlivce, však je přátelství a láska pociťované k otci, sdílení zájmů a tužeb s ním a dále přání vysvobodit se z pout klanové exogamie. A tato síla pomáhá rozněcovat stále přítomné jiskry nepřátelství mezi bratry a mezi matčíným bratrem a synovcem. V těchto opravdových citech jednotlivce tak nalézáme, lze-li to tak vyjádřit, sociologické popření tradičního principu matrilineie.³¹

³¹ Tento argument jsem rozpracoval v knize *Zločin a zvyk (Crime and Custom)*, 1926.

Kapitola 4 Obscénnost a mýtus

Nyní se dostáváme k rozboru folkloru ve vztahu k typickým citům v matrilineární rodině a zároveň tak vstupujeme do nejpropracovanější oblasti na rozhraní psychoanalýzy a antropologie. Již dlouho je známo, že jak vážně míněné příběhy o době předků tak všední zábavné historiky odpovídají z nějakého důvodu tužbám těch, mezi nimiž se tradují. Freudova škola navíc tvrdí, že folklor má především uspokojovat potlačená přání prostřednictvím pohádek a legend a že totéž platí o běžných vtipech, příslovích, pořekadlech a konvenčních formách nadávek.

Začněme formami nadávek. Jejich vztah k nevědomí nesmí být vykládán tak, že uspokojují potlačované touhy nařčeného, nebo dokonce nadávajícího. Například výraz „požij exkrement“, jenž je hojně rozšířen mezi orientálními národy, mnohými divochy a v mírně pozměněné formě se vyskytuje také u románských národů, přímo nespokojuje přání ani jednoho. Má pouze nepřímo ponížít a znechutit takto oslovenou osobu. Všechny formy nadávek nebo vulgárního jazyka obsahují určitá tvrzení se silným citovým nábojem. Některé navozují pocit znechucení a studu, jiné zase přitahují pozornost k činům, které jsou danou společností považovány za nechutné, nebo tyto činy někomu přisuzují, a tak se dotknou jeho citů. Sem patří rouhání, které dosáhlo v evropské kultuře maximální dokonalosti a komplikovanosti v nespočetných variacích na výrok „*Me cago en Dios!*“³² hojně se vyskytujících všude

³² „Seru na Boha“ – poznámka překladatele (M.H.).

tam, kde se mluví zvučnou španělštinou. Sem také řadíme všechny variace nadávek narážejících na společenská postavení, opovrhované a ponižující činnosti, kriminální návyky a podobně. Každá variace je sociologicky velmi zajímavá, protože odhaluje to, co je v dané kultuře považováno za nejhlubší ponížení.

Nadávky týkající se krvesmilstva, ve kterých je oslovená osoba vyzvána ke styku se zapovězeným příbuzným, obvykle s matkou, jsou v Evropě typické pro slovanské národy. Mezi nimi zastávají přední místo Rusové s nesčetnými kombinacemi výroku „Job tvoju mať“. Tento druh nadávek nás zajímá nejvíce, kvůli tématu samotnému i proto, že u Trobriandů hraje důležitou roli. Tito domorodci mají tři výrazy související s krvesmilstvem: „Kwoyu inam“ – „vyspi se se svou matkou“, „Kwoy lumuta“ – „vyspi se se svou sestrou“ a „Kwoy um' kwava“ – „vyspi se se svou ženou“. Kombinace těchto tří výroků je sama o sobě zvláštní, neboť zde vedle sebe vidíme nanejvýš oprávněný i přísně zakázaný typ styku použitý za stejným účelem urážky a citové újmy. Ještě pozoruhodnější je stupňování jejich intenzity. Zatímco výzva k incestu s matkou je jen mírný výraz užívaný při škádlení či vtipkování, jako když řekneme „Hele, jdi někam“, nadávka zmiňující incest se sestrou znamená velmi hlubokou urážku a uplatňuje se pouze v případě, když je někdo opravdu rozhořčen. Avšak nejhorší urážkou, kterou jsem slyšel vážně míněnou nanejvýš dvakrát, z toho jednou samozřejmě v souvislosti se zmíněným případem bratrovraždy, je výzva ke styku s manželkou. Tento výraz je tak neslušný, že jsem se o něm dozvěděl až po dlouhém pobytu u Trobriandů. Žádný domorodec by ho nevyslovil jinak než šeptem, ani by si nedovolil na toto téma žertovat.

Jaká je psychologie této gradace? Je zřejmé, že přímo nesouvisí s ohavností nebo nepřijemností činu. Mateř-

ský incest je naprosto nepřijatelný, ale v nadávce neznamena nic vážného. Rovněž míra provinění není důvodem k tomuto odstupňování intenzity nadávek, neboť nejmenší provinění, v podstatě legitimní sexuální styk, je tou nejurážlivější nadávkou. Pravá příčina tkví v realitě činu a možnosti ho uskutečnit, v pocitu studu, rozhořčení a společenského ponížení, protože zábrany etikety byly strženy a nahá realita odhalena. Sexuální intimita manželů je totiž maskována velmi přísnou etiketou, jež sice není tak tvrdá jako v případě sestry a bratra, ale přesto má za cíl vyloučit jakékoliv svůdnické nebo dvojsmyslné chování. Neslušné vtipy a narážky na sex nelze vyslovit v přítomnosti obou manželů. A vynést na světlo osobní, pohlavní aspekt tohoto vztahu ve vulgárním jazyce je pro senzitivitu Trobriandů smrtelná urážka. Tato psychologie je nesmírně zajímavá, protože prozrazuje, že jedna z hlavních sil nadávky tkví ve vztahu mezi reálnou možností naplnit určitou touhu a jejím potlačením společenskými konvencemi.

Vztah mezi nadávkami, jež vybízejí k incestu s matkou a se sestrou, lze ozřejmit na základě stejné psychologie. Jejich intenzita je odměřena především podle pravděpodobnosti naplnění daného nařčení. Pro domorodce je myšlenka na incest s matkou pravděpodobně ještě odpornější než myšlenka na incest se sestrou. Protože však vývoj sexuálního života a vztahu k matce téměř zcela vylučuje krvesmilné tendence, zatímco tabu vztahující se na sestru je velmi surové a také mnohem přísnější, skutečný sklon porušit toto přísné tabu je daleko reálnější. Nadávka vybízející k incestu se sestrou tím pádem zraňuje hlouběji.

O příslovích není co říci, protože se u Trobriandů vůbec nevyskytují. Pokud jde o typická pořekadla a další úsloví, je třeba zmínit jeden důležitý fakt, totiž že výraz *luguta*, má sestra, se užívá v magii a označuje neslučitelnost a vzájemnou odpudivost.

Nyní přejděme k mýtům a legendám, tedy k příběhům, které se vyprávějí s vážným záměrem – vysvětlit věci, instituce a zvyky. Aby byl přehled tohoto velmi rozsáhlého a bohatého materiálu názorný a stručný, rozdělíme jej do tří kategorií: 1. Mýty o původu člověka a o všeobecném společenském řádu, zvláště o rozdělení společnosti do tatemů a tříd. 2. Mýty o kulturní změně a nových vymoženostech, které obsahují příběhy o hrdinských činech, o zavedení některých obyčejů, kulturních rysů a společenských institucí. 3. Mýty spojené s určitými formami magie.³³

Matrilinéární charakter kultury se projevuje hned u první kategorie, tedy v mýtech o původu člověka, společenského řádu, zvláště náčelnictví a dělení na totemy, a o různých klanech a podklanech. Takových mýtů je velmi mnoho, protože každá lokalita má své vlastní legendy nebo jejich variace, a dohromady tvoří jakýsi propojený celek. Všechny se shodují v tom, že lidské bytosti se vynořily otvory z hlubin země. Každý podklan má své místo zrodu a příhody spojené s touto zásadní událostí někdy předurčují přednosti a slabé stránky jednotlivých podklanů. Pro nás je nejzajímavější, že v oněch prvotních skupinách předků, o jejichž příchodu se mýtus zmiňuje, je vždy žena, někdy ve společnosti svého bratra, někdy totemového zvířete, ale nikdy ne svého manžela. V některých mýtech je otevřeně popsán způsob, jakým se tato první předkyně rozmnožila. Rod svých potomků počala, když se nerozvážně vystavila dešti nebo když ležela v jeskyni a pronikl do ní odkapávající stalaktit či když se koupala a nabodla ji ryba. Tímto způsobem byla „otevřena“, duch dítěte vstoupil do její vagíny a ona otěhotněla.³⁴ A tak

³³ Srovnej kapitolu o mytologii v *Argonautech západního Pacifiku* (*Argonauts of the Western Pacific*), zvláště stranu 304 a následující.

³⁴ Stoupence Freuda bude zajímat psychologie skrytá za symbolismem těchto mýtů. Je třeba předznamenat, že domorodci nema-

namísto tvořivé síly otce mýty odhalují spontánní plodivou sílu pramatky.

Otec v mýtech nehraje ani žádnou jinou úlohu, mytický svět se o něm vlastně nezmiňuje vůbec. Většina těchto lokálních mýtů se dochovala ve velmi zjednodušené podobě, některé z nich obsahují jen jednu událost či ustanovení nějakého zákona nebo privilegia. Ty z nich, které obsahují konflikt nebo dramatickou zápletku, což jsou prvky, bez nichž se původní, nezkrácený mýtus neobejde, líčí bez výjimky matrilinéární rodinu a drama, které se v jejím rámci odehrává. Jednou vznikne hádka mezi dvěma bratry, kteří se rozdělí a každý z nich si vezme s sebou jednu sestru. V jiném mýtu se spolu zase vydají na cestu dvě sestry, pohádají se, rozdělí a založí dvě různé komunity.

Do tohoto žánru by snad mohl být zařazen i mýtus vysvětlující ztrátu nesmrtnosti či spíše věčného mládí člověka, v němž způsobí katastrofu hádka mezi vnučkou a babičkou. Uspořádání matrilinéární rodiny se ve struktuře mýtů spadajících do této kategorie zřetelně projevuje: matrilinéarita v odvozování původu od matky, mateřské právo významem přikládáním rolí žen a matriarchální konfigurace příbuzenství v neshodách bratrů. Neexistuje jediný mýtus o původu kmene, kde by otec nebo manžel hrál nějakou roli nebo kde by se alespoň vyskytoval. Žádné další důkazy by již neměly být třeba, aby se psychoanalytik

---

jí sebemenší ponětí o oplodňující moci mužského semene, ale vědí, že panna počít nemůže a že žena musí být „otevřena“, jak to sami nazývají, aby se mohla stát matkou. K tomu dochází v každodenním životě vesnice v raném věku za použití příslušného orgánu. V mýtu o pramatce manžel nebo jiný legitimní společník k pohlavnímu styku chybí, a tak je zvolen nějaký přírodní objekt jako ryba nebo stalaktit. Další materiál na toto téma viz můj článek v *Psyche*, říjen 1923, přetištěno jako „Otec v primitivní psychologii“ (*The Father in Primitive Psychology*), 1927.

přesvědčil, že matrilineární povaha mytologického dramatu je těsně spjata s matrilineárními represemi v rodině.

Předjme nyní ke druhé kategorii mýtů, které vyprávějí o některých významných kulturních vymoženostech, jichž bylo dosaženo hrdinskými činy a dobrodružstvími. Tyto mýty jsou méně původní, skládají se z delších cyklů a rozvíjejí se ve vyloženě dramatické epizody. Nejdůležitější cyklus této skupiny je mýtus o Tudavovi, hrdinovi zrozeném z panny, do níž pronikla stalaktitová voda. Činy tohoto hrdiny jsou oslavovány v mnoha mýtech, které se nepatrně liší podle oblasti původu. Tudavovi se přičítá zavedení zemědělství a mnoha zvyků a morálních zásad, přestože jeho vlastní morálka nebyla příliš na výši. Nejvýznamnějším činem tohoto hrdiny však je krvavé vítězství nad lidožravým obrem. Tato událost je známá ve všech oblastech a tvoří základ všech variant mýtu. Příběh se odvíjí takto:

Lidé na Trobriandových ostrovech vedli spokojený život. Najednou se ve východní části ostrovů objevil strašlivý obr lidožrout jménem Dokonikan. Živil se lidským masem a postupně požíral jednu komunitu za druhou. Na severozápadním konci ostrova ve vesnici Laba'i tehdy žila rodina, která sestávala ze sestry a jejích bratrů. Jak se Dokonikan dostával blíže a blíže k vesnici, rodina se rozhodla, že před ním uprchne. Sestra si však v tu chvíli poranila chodidlo a nebyla schopna pohybu. Bratři tedy sestru opustili a zanechali ji i s malým synem v jeskyni na pobřeží Laba'i a odpluli na kánoi směrem na jihozápad. Chlapec byl vychován svou matkou, která ho nejdříve naučila vybrat správné dřevo na pořádný oštěp a poté ho zasvětila do kouzla *kwoygapani*, které připravuje muže o rozum. Hrdina se vydal na cestu, očaroval Dokonikana kouzlem *kwoygapani*, zabil ho a uříznul mu hlavu. Pak se svou matkou při-

pravil tarový náryp³⁵, ve kterém ukryl a upekl lidožroutovu hlavu. S tímto otrěsným pokrmem se Tudava plavil za matčíným bratrem. Když ho konečně našel, obdaroval ho pokrmem, ve kterém strýc ke svému zděšení našel Dokonikanovu hlavu. Strýce se zmocnil strach a výčitky svědomí a nabídl svému synovci všechny možné dary, aby si jej i jeho matku usmířil za to, že je zanechal na pospas obrovi. Hrdina vše odmítl a usmířil se, až když získal strýcovu dceru za manželku. Potom se znovu vydal na cesty a vykonal mnoho kulturních činů, které pro nás nejsou v tomto kontextu zajímavé.

V mýtu jsou dva konflikty, které mu dodávají na dramatickosti: obrova záliba v lidském mase a opuštění matky a syna matčíným bratrem. V druhém případě se jedná o typické matrilineární drama a přesně odpovídá přirozeným tendencím, které, jak jsme se přesvědčili při analýze matrilineární trobriandské rodiny, jsou potlačeny morálními zásadami a zvyklostmi kmene, neboť bratr je ustanoven opatrovníkem své sestry i celé její rodiny. Tato povinnost je pro něho velmi tíživá a přitom není vždy jeho svěření přijímána s vděčností. Je tedy příznačné, že počátek nejvýznamnějšího hrdinského dramatu v mytologii je spojen s nejhorším hříchem, kterým je strýcovo zanedbání matriarchální povinnosti.

Druhý matriarchální konflikt však není vůbec nezávislý na prvním. Když je Dokonikan zabit, jeho hlava je v dřevěné míse věnována strýci z matčiny strany. Kdyby tomu tak bylo jen proto, aby jím otrásl pohled na příšeru, potom by nemělo smysl, aby byla hlava ukryta v tarovém nárypu. Dokonikan byl navíc úhlavní nepřítel lidstva, takže pohled na jeho hlavu by měl strýci přinášet spíše pocit uspokojení.

³⁵ Taro v tahitštině a maorštině označuje hlízy kolokázie jedlé, které se konzumují vařené, pečené nebo se různě zpracovávají – poznámka překladatele (M.H.).

ní. Celé pozadí této události a emoce, jež jí dávají důraz, mají smysl pouze za předpokladu, že mezi obrem a strýcem existuje určitá spojitost či spoluvina. V takovém případě je předložení hlavy jednoho kanibala jako pokrm jinému kanibalovi spravedlivým trestem a v příběhu se vlastně vyskytuje jeden zločinec a jeden konflikt, který je rozložen do dvou dějství a dvou osob. Vidíme tedy, že jádro legendy o Tudavovi tvoří typické matrilineární drama, které je dovedeno k logickému závěru. Považuji proto za dostatečné, že jsem poukázal na ty rysy, které jsou nepochybnitelné a které vyplývají z faktů samotných, a nebudu se pouštět do rozsáhlejší a podrobnější interpretace tohoto mýtu, což by vyžadovalo určité historické a mytologické hypotézy. Rád bych však předložil domněnku, že postava Dokonikana není asociací s matriarchou (strýcem z matčiny strany) vysvětlena úplně. Může totiž jít o přejímku z patriarchální kultury, a v tom případě by tato postava mohla představovat otce a manžela. Je-li tomu tak, byla by tato legenda velice zajímavá, protože by ukazovala, jak převládající uspořádání kultury přetváří postavy a situace, aby je přizpůsobilo vlastnímu sociologickému kontextu.

Další epizodou v tomto mýtu, na kterou jen krátce poukážu, je hrdinovo manželství s křížovou sestřenicí z matčiny strany na konci příběhu. V současném příbuzenském systému domorodců není něco takového považováno za vhodné, i když se vysloveně nejedná o incest.

V dalším cyklu legend je popsán příběh o dvou bratrech, kteří, jak se často stává i v reálném životě, mají mezi sebou spor o zahradní pozemek. Při této hádce starší bratr zabije mladšího. Mýtus neříká, že by měl za tento čin výčitky svědomí. Zato dopodrobna popisuje kulinární vyvrcholení dramatu. Starší bratr vykope do země díru, přinese kameny, listí a dřevo na oheň a jako by právě zabil sele nebo vylovil velkou rybu, začne bratra opékat v hliněné peci. Potom

chodí od vesnice k vesnici, nabízí upečené maso, a když je to pro správný čichový vjem nutné, znovu ho mírně opeče. Skupiny, které jeho nabídku odmítnou, zůstanou nelidožroutské. Tam, kde ji přijmou, kanibalismus přetrvává i nadále. Kanibalismus je tedy odvozen od bratrovraždy a od přijetí či odmítnutí jídla, které bylo získáno tímto zločinným a hříšným způsobem. Není třeba zdůrazňovat, že to je mýtus nelidožroutských kmenů. Lidojedi z oblasti Dobu a jiných lokalit na Entrecasteauxových ostrovech vysvětlují stejný rozdíl mezi skupinami kanibalskými a nekanibalskými příběhem, ve kterém tento zvyk rozhodně není považován za něco nepříjemného. Tento příběh je však založen na neshodě, ne-li přímo hádce, mezi dvěma bratry a dvěma sestrami.³⁶ Pro nás jsou v těchto mýtech nejvíce zajímavé známky matrilinearity, které se projevují ve sporu mezi starším a mladším bratrem.

Mýtus o původu ohně, ve kterém je i krátká zmínka o vzniku slunce a měsíce, zase popisuje rozkol mezi dvěma sestrami. Pro zajímavost uvádím, že podle tohoto mýtu oheň vzniká v ženských pohlavních orgánech.

Čtenáři přivyklému psychoanalytickým interpretacím mýtu a obecným psychologickým a antropologickým spisům na toto téma budou všechny mé poznámky připadat až příliš zřejmé a nekomplikované. Všechno, co je zde řečeno, jasně vyplývá z mýtu samotného. Já sám jsem se o žádnou komplikovanou či symbolickou interpretaci nepokoušel. Vyhnul jsem se tomu záměrně. Tezi, kterou zde rozvíjím, tedy že mýtus matriarchální společnosti obsahuje konflikty výslovně matrilineární povahy, totiž lépe poslouží, budou-li na její podporu uvedeny pouze nevyvratitelné argumenty. Navíc, je-li můj úsudek správný a sociologické hledisko nás přivede o krok blíže ke správné

³⁶ Tyto mýty jsem již vyložil v *Argonautech západního Pacifiku (Argonauts of the Western Pacific)*, v kapitole o mytologii, s. 321–332.

interpretaci mýtu, potom je zřejmé, že se nemusíme opírat o rozvěklé symbolické reinterpretace faktů, ale můžeme klidně nechat promlouvat fakta samotná. Každému pozornému čtenáři neunikne, že mnoho situací, které považujeme za přímý následek matrilineárního komplexu, může být uměle symbolicky přepracováno do podoby odpovídající patriarchálnímu náhledu na svět. Konflikt mezi matčiným bratrem a jeho synovcem, kteří by si měli být přirozenými ochránci a držet pohromadě, ale ve skutečnosti na sebe pohlížejí jeden na druhého jako na lidožrouta, dále hádka a násilí spojené s kanibalismem mezi dvěma bratry, kteří mají být podle zákona kmene jedním tělem a jednou krví, to vše zhruba odpovídá obdobným konfliktům v rodině patriarchální. Rozdíl mezi matriarchálním a patriarchálním mýtem tkví pouze v odlišnosti aktérů a jiném rozvržení hry. Liší se právě sociologické hledisko tohoto dramatu. Základy psychoanalytického výkladu mýtu jsme v žádném případě nezpochybnili. Pouze jsme poopravili sociologický aspekt této interpretace. Věřím však, že bylo dostatečně jasně prokázáno, že je tato korekce nesmírně důležitá a dokonce se i dotýká základních psychologických problémů.

Přejdeme nyní ke třetí kategorii mýtů, a to těch, které vysvětlují původ kulturních vymožeností a které jsou základem magie. Magie hraje nesmírně důležitou roli ve všem, co tito domorodci dělají. Kdykoliv mají před sebou nějaký úkol, jehož splnění je pro ně životně důležité, a nemohou se při tom spolehnout jen sami na sebe, volají na pomoc magii. Provozují čáry a kouzla, aby ovládli vítr a počasí, vyvarovali se nebezpečí při plavbě, aby se jim poštěstilo v lásce, obřadním obchodování nebo tanci. Černá magie a magie zdraví hrají v jejich společenském životě velmi významnou roli. Při důležitých hospodářských aktivitách a podnicích, jako je obdělávání zahrad, rybaření a stavba

kánoí, je magie důležitým prvkem. Mezi magií a mýtem existuje úzký vztah. Většinu nadpřirozených schopností, kterými mytičtí hrdinové oplývají, získali díky své znalosti magie. Současné lidstvo se od dávných mytických hrdinů liší tím, že o ty nejúčinnější formy magie již přišlo. Kdyby mocná kouzla a obřady byly opět objeveny, lidé by měli schopnost létat, nabýt znovu mládí a nikdy nezestárnout, zabít člověka a znovu mu vrátit život, být vždy krásní, milovaní a obdivovaní.

Nejen mýtus však nabývá moc z magie, ale také magie je závislá na mýtech. Téměř každý druh kouzla a obřadu má základ v mytologii. Domorodci vyprávějí příběh z dávných dob, který vysvětluje, jakým způsobem se kouzlo dostalo do vlastnictví člověka, a zároveň slouží jako jakási záruka úspěchu. V tom pravděpodobně spočívá hlavní sociologický význam mýtu. Mýty totiž žijí v magii, a protože magie utváří a udržuje mnohé společenské instituce, má na ně vliv také mýtus.

Přístupme nyní k několika jednotlivým příkladům takových mýtů o magii. Nejlepší bude rozebrat nejdříve jeden konkrétní případ. Vybral jsem pro tento účel mýtus o létající kánoi, který byl již *in extenso* publikován.³⁷ Tento mýtus je přednášen v souvislosti s magií, kterou domorodci užívají při stavbě lodí. Vypráví dlouhý příběh o dobách, kdy existovalo kouzlo, které se provádělo během stavby kánoe a které způsobilo, že kánoe mohla létat vzduchem. Hrdina tohoto příběhu, muž, který byl poslední a pravděpodobně také první, kdo tuto magii vykonával, je vyličen jako stavitel lodí a kouzelník. Příběh nás zpravuje o tom, jak je pod jeho vedením kánoe postavena, jak na zámořské výpravě všechny předstihne, protože letí vzduchem, zatímco ostatní kánoe se musí plavit po vodě, a jaký má její majitel na

³⁷ Cit. dílo, s. 421.

výpravě ohromující úspěch. To je šťastný začátek příběhu. Nyní přichází tragédie. Všichni muži v komunitě na hrdinovy úspěchy žárlí a jsou vůči němu plni nenávisti. Dochází k další zápletce. Hrdina příběhu ovládá také mocné zahradnické kouzlo a ještě jedno další, kterým může zničit své sousedy. Během velkého sucha přežívá pouze jeho zahrada. Všichni muži z komunity se proto rozhodnou, že hrdina musí zemřít. Mladší bratr od něj získal kánojové i zahradnické kouzlo. Nikdo proto nepředpokládal, že by jeho smrtí byla tato kouzla ztracena. Je vykonán zločin, a to nikoliv nějakým cizím člověkem, nýbrž mladším bratrem hrdiny. V jedné z verzí hrdinu napadne a zabije bratr spolu se sestřinými syny. Jiná verze vypráví o tom, jak po zabití staršího bratra připravuje mladší bratr pohřební slavnosti. Pointa příběhu spočívá v tom, že když se po vykonání činu mladší bratr pokoušel užít kánojové kouzlo, ke svému zděšení zjistil, že zná pouze jeho méně účinnou část. Lidé tak přišli o kouzlo umožňující létání navždy.

V tomto mýtu se dostává matrilinéární komplex zcela na povrch. Hrdina, jehož povinností podle kmenového zákona je předat kouzlo mladšímu bratrovi a sestřinu synovi, je jednoduše podvede. Předstírá, že předal všechna kouzla a obřady, ale ve skutečnosti jim vydal jen jejich nepodstatnou část. Na druhou stranu povinností mladšího muže bylo svého bratra chránit, pomstít jeho smrt a vystupovat v jeho zájmu. Místo toho ho nacházíme v čele spiknutí, s rukama potřísněnými bratrovou krví.

Porovnáme-li tuto mytickou situaci se společenskou realitou, najdeme podivuhodnou shodu. Povinností každého muže je předat synovi své sestry nebo mladšímu bratrovi rodinné dědictví, jako jsou rodinné mýty, rodinná kouzla a rodinné písně, a stejně tak i nárok na určité hmotné majetky a obřady týkající se hospodářství. Předání kouzla musí samozřejmě proběhnout během života staršího brat-

ra. K postoupení majetkových práv také běžně dochází před jeho smrtí. Zajímavé je, že muž, jenž takto získá majetek jako zákonné dědictví po strýci z matčiny strany nebo po starším bratrovi, musí vždy nejprve zaplatit jakýsi poplatek zvaný *pokala*, který je často vskutku vysoký. Ještě zajímavější je připomenout, že když otec dává nějaký majetek svému synovi, dělá to bez nároku na odměnu, z přirozené náklonnosti k potomkovi. Ve skutečném životě velmi často nastává podobná situace jako v mýtu, kde starší bratr podvedl mladšího. Stále existuje pocit nejistoty, vzájemné podezřívání dvou lidí, kteří by podle kmenového řádu měli být spojeni společnými zájmy, vzájemnými povinnostmi a citovým poutem. Když jsem od nějakého muže získával kouzlo, velmi často jsem postřehl, že si sám nebyl jistý, zda nebyl svým starším bratrem nebo strýcem v něčem oklamán. Podobné pochybnosti se nikdy nezmocnili toho, kdo získal kouzlo jako dar od svého otce. Když jsem dělal průzkum lidí, kteří mají v současnosti v držení důležité systémy magie, zjistil jsem, že více než polovina vynikajících mladších kouzelníků získala své schopnosti jako dar od otce, a nikoliv jako dědictví od strýce z matčiny strany.

Ve skutečném životě stejně jako v mýtu jsme tedy svědky toho, že tato situace odpovídá komplexu i potlačovaným citům a že je v rozporu s kmenovým zákonem a konvenčními kmenovými ideály. Podle zákona a mravních zásad kmeny jsou dva bratři nebo strýc z matčiny strany a jeho synovec přáteli a spojenci a sdílí city i zájmy. V reálném životě do určité míry a v mýtu zcela otevřeně jsou však nepřáteli, navzájem se podvádí i vraždí a spíše než jednota a láska mezi nimi vzniká podezřívavost a nepřátelství.

V mýtu o kánoji je pro nás zajímavý ještě jeden rys: na konci mýtu se vypráví, že hrdinovy tři sestry se hněvají na mladšího bratra, protože zabil staršího, aniž se od něho naučil magii. Ony se již magii naučily, ale protože

jsou ženy a nemohou stavět nebo řídit létající kánoe, létají vzduchem jako čarodějnice. Po spáchání zločinu se rozletěly pryč a každá se usadila v jiné oblasti. V této epizodě vidíme charakteristické matrilinéární postavení ženy, která se naučí kouzlu dříve, než je získá muž. Sestry se objevují v mýtu jako strážkyně morálky klanu. Jejich hněv však není namířen proti samotnému zločinu, ale proti znehodnocení klanového vlastnictví. Kdyby mladší bratr býval znal kouzlo před tím, než staršího zabil, byly by s ním sestry žily šťastně i nadále.

Naši pozornost si zaslouhuje další část mýtu, který byl již publikován³⁸ a který pojednává o vzniku ochranného kouzla, používaného při ztroskotání lodi. Žili jednou dva bratři, starší byl muž a mladší pes. Jednoho dne se muž vydá na rybářskou výpravu, ale mladšího bratra s sebou vzít odmítá. Pes, který získal od matky kouzlo zajišťující bezpečné plavání, skáče pod vodu a bratra sleduje. Při rybaření je pes úspěšnější. Jako odvetu za špatné zacházení ze strany staršího bratra pes přejde k jinému klanu a odkáže kouzlo svým adoptivním příbuzným. Drama tohoto mýtu spočívá především v tom, že matka upřednostňuje mladšího syna, což je zřetelný rys matrilinarity, neboť matka svou přízeň uděluje otevřeně a nemusí oklamat otce dětí, jako její známější kolegyně z Bible – matka Ezaua a Jáka. Je tu také typický matrilinéární spor – křivda spáchaná starším bratrem na mladším a pomsta.

Musím zde uvést ještě jeden příběh. Legenda o původu magie lásky je tím nejlepším důkazem vlivu matrilinéárního komplexu. Když jsou tito lidé zamilovaní, umění svádět, okouzlit a zaujmout opačné pohlaví uplatňují tak, že vystavují na odív svou krásu, hrdinství a umělecké schopnosti. Věhlas dobrého tanečníka, zpěváka či bojovníka má

³⁸ Cit. dílo, s. 262–264.

sexuální nádech, a ačkoliv ctižádost sama o sobě na člověka mocně působí, její část je vždy obětována na oltář lásky. Ze všech prostředků svádění se však používá nejčastěji obyčejné umění magie a u domorodců také vzbuzuje největší respekt. Takový Don Juan kmene se více než kvalitami své osobnosti pyšní znalostí kouzel. Když má méně úspěšný ctitel zlomené srdce, vzdychá si: „Kdybych tak jen znal pořádné *kayroiwo!*“. Domorodci poukazují na staré, ošklivé mrzáky, kteří přesto vždy slavili úspěchy v lásce díky znalosti magie.

Tento typ magie není jednoduchý. Spočívá v sérii úkonů, z nichž každý sestává ze zvláštní průpovědi a obřadu, které je nutno provádět jeden po druhém, aby byl vytoužený mileneček či milenka co nejvíce okouzlen. Dodejme, že tato magie je prováděna jak dívkami, aby zaujaly ctitele, tak mladíky, aby si podvolili milenku.

Počáteční průpověď je spojena s rituální koupelí v moři. Je pronesena nad houbovými listy, které domorodci používají jako ručník po koupání k osušení a vydrhnutí pokožky. Domorodec se vydrhne očarovanými listy a potom je vhodí do vln. Jak se listy na vlnách zdvihají a zase klesají dolů, tak by mělo být pohnuto vášní i nitro milované osoby. Někdy toto kouzlo postačí, a pokud ne, odmítnutý mileneček přistoupí k účinnější průpovědi. Druhá průpověď se odřikává nad arekovým ořechem, který potom mileneček rozžvýká a vyplivne směrem ke své milované. Když se neosvědčí ani toto, je nad nějakým pamlskem, jako je arekový ořech nebo tabák, přednesena třetí formule, účinnější než obě předchozí, a kus je podán vytoužené osobě, aby jej snědla, žvýkala nebo kouřila. Ještě drastičtějším prostředkem je odřikat formuli do otevřených dlaní a pak se pokusit je přitisknout na ňadra milované.

Poslední a nejpůsobivější metoda může být bez velké nadsázky popsána jako metoda psychoanalytická. Prav-

dou je, že dlouho před Freudovým objevem, že sny jsou převážně erotické povahy, byly podobné teorie populární mezi snědými obyvateli severozápadní Melanésie. Podle jejich názoru mohou určité formy kouzel přivodit sny. Přání, která se zrodila v takovém snu, pronikají do bdělého života a tak se uskutečňují. To je freudovství naruby, ale která z těchto teorií je správná, s konečnou platností rozhodovat nechci. Co se týká magie lásky, tak podle jedné metody se vaří určité aromatické byliny v kokosovém oleji a odříkává se nad nimi průpověď, která jim dodává moc navozovat sny. Jestliže se tomu, kdo kouzlo provádí, podaří, aby zápach z tohoto odvaru pronikl do nosních dírek jeho milované, bude se jí o něm zaručeně zdát. V těchto snech může mít dívka určité vize a prožít situace, které se pak určitě pokusí naplnit ve skutečném životě.

Mezi několika způsoby magie lásky je nejdůležitější *sulumwoya*. Připisuje se jí velká síla a domorodec, který chce průpověď a obřad získat, nebo si přeje, aby byly vykonány jeho jménem, musí zaplatit vysokou cenu. Toto kouzlo se provádí ve dvou lokalitách. Jedna z nich leží na východním pobřeží hlavního ostrova. Podél otevřeného moře se směrem k západu táhne krásná pláž z čistého korálového písku. V jasném dni je odsud možno spatřit za bílými příbojovými vlnami siluety vzdálených korálových skalisek vyčnívajících nad hladinu. Mezi nimi je ostrov Iwa – druhé centrum našeho kouzla lásky. Toto místo na hlavním ostrově, které slouží jako koupaliště a přístav vesnice Kumilabwaga, domorodci uctívají skoro jako svatyni lásky. V bílém vápenci mezi bujnou vegetací tam je jeskyňka, v níž se odehrála pradávna tragédie. Po obou stranách jeskyně vyrážejí dva prameny, které mají stále moc probudit pomocí rituálu lásku.

Obě tato místa, která na sebe hledí přes hladinu moře, spojuje krásný mýtus o lásce a magii. Jeden z nejzajímavěj-

ších aspektů tohoto mýtu je, že vysvětluje existenci magie lásky skrze čin, který domorodci pokládají za hrůzný a tragický – incest bratra a sestry. Příběh se tak svým způsobem podobá legendám o Tristanovi a Izoldě, Lancelotovi a Guenièvre, Sigmundovi a Sigelindě, stejně jako řadě dalších podobných pohádek, které se vyprávějí v divošských společnostech.

Ve vesnici Kumilabwaga žila jedna žena z klanu Malasi, která měla syna a dceru. Jednoho dne, když si matka zastříhávala svou vlákněnou sukýnku, syn prováděl nějaká kouzla s bylinami. Chtěl totiž získat lásku jedné ženy. Vložil několik štiplavých listů *kwayawaga* a trochu sladce vonících listů *sulumwoya* (máta) do pročištěného kokosového oleje, poté směs vařil a odříkával nad ní nějaké zaklínadlo. Pak nalil tekutinu do nádoby ze zpevněných banánových listů a položil ji na rákosovou krytinu střechy. Poté se šel vykoupat do moře. Jeho sestra se mezitím chystala k jezírku naplnit kokosové nádoby vodou. Jak procházela pod místem, kde byl položen kouzelný olej, zavadila svými vlasy o nádobu a potřísnila se několika kapkami. Setřela je prsty ze svých vlasů a potom si k nim přičichla. Když se vrátila s vodou, zeptala se matky: „Kde je ten muž, kde je můj bratr?“ Podle morálky domorodců je taková otázka naprosto nepřístojná, protože žádná dívka by se neměla ptát na svého bratra a ani o něm mluvit jako o muži. Matka vytušila, co se stalo. Řekla si: „Běda, mé děti přišly o rozum.“

Sestra běžela za svým bratrem. Našla ho na pláži, kde se koupal. Své přirození neměl zakryté listem. I rozvázala si svou vlákněnou sukni a nahá se k němu snažila přiblížit. Bratr by otřesen tímto děsivým pohledem a utíkal pryč po pobřeží, dokud nenarazil na strmý útes, který přetíná pláž Bokaraywata. Otočil se a běžel zpátky k druhému útesu, který příkře stoupá do nepřístupných výšin na jižním konci. Takto běželi podél pobřeží pod stíny velkých stromů třikrát, až

vyčerpaný a zmožený muž nechal svou sestru, aby ho chytila a oba spadli na zem a objímali se v mělké vodě laskajících vln. Potom zahanbení a s výčitkami svědomí, ale s neuhášeným ohněm své lásky, odešli do jeskyně Bokaraywata, kde zůstali beze spánku, jídla a pití. Tam také zemřeli jeden druhému v náručí a skrze jejich spojená těla tam vyrostla sladce voňavá rostlina domorodé máty (*sulumwoya*).

Jeden muž na ostrově Iwa měl o této tragické události magický sen *kirisala*, jehož součástí bylo vidění. Vzbudil se a řekl: „Ti dva leží mrtví v jeskyni Bokaraywata a *sulumwoya* vyrůstá z jejich těl. Musím tam jít.“ Vzal svou kánoi a přeplaval moře, které odděluje jeho ostrov od ostrova Kitava. Z Kitavy se dopravil na hlavní ostrov, až dorazil k pláži, kde se tragédie odehrála. Tam uviděl útesovou volavku, jak se vznáší nad jeskyní. Vešel dovnitř a spatřil rostlinu *sulumwoya* vyrůstající milencům z hrudi. Potom odešel do vesnice. Matka přiznala hanbu, která dopadla na její rodinu. Dala mu magickou formuli, kterou se naučil nazpaměť. Část kouzla převezl na Iwu a zbývající část zanechal v Kumilabwadze. V jeskyni utřhl trochu máty a odnesl ji s sebou. Vrátil se na svůj ostrov Iwu. Tam prohlásil: „Přinesl jsem jenom vrchní část kouzla, kořeny zůstaly v Kumilabwadze. Tam také zůstanou, spojené s průchodem lázni v Kadiusawasa a s vodou z Bokaraywata. V jednom z pramenů se musí koupat muži a v druhém ženy.“ Muž z Iwy poté uvalil na magii různá tabu, stanovil přesné rituály a také značný poplatek ve prospěch obyvatel Iwy a Kumilabwagy, jestliže jejich magii nebo posvátná místa budou chtít využívat i jiní lidé. Těm, kteří na pobřeží vykonají magii, slouží také tradiční zázrak či přinejmenším věštba. Podle mýtu byla i ona ustavena mužem z Iwy. Lze-li po provedení kouzla očekávat dobré výsledky, potom ten, jenž kouzlo provedl, spatří dvě malé rybky, jak si spolu hrají v mělké vodě na pláži.

Poslední část mýtu jsem zde pouze shrnul, neboť jeho doslovné znění obsahuje sociologická tvrzení, která jsou nezajímavá a zvrhávají se do chvástání. Vyprávění o záračích obvykle bývá spojeno se vzpomínkami na nedávnou minulost, popis rituálu je rozveden do formálních podrobností a seznam tabu se stává soupisem příkazů a zákazů. Pro domorodého vypravěče je však tato poslední část zajímavá z praktického, pragmatického a často i osobního hlediska a je pro něj možná nejdůležitější. I antropolog se z ní může poučit víc než z předcházejícího dramatického příběhu. V mýtu jsou obsažena sociologicky významná tvrzení, neboť magie, o níž se zde hovoří, je osobním vlastnictvím. Musí být předána právoplatným vlastníkem někomu, kdo ji od něho v souladu s právem obdrží. Veškerá moc magie spočívá ve správném předání. Přímý příbuzenský vztah, jímž je spojen současný vykonavatel obřadu s původním zdrojem, má svrchovaný význam. V určitých kouzelných průpovědích se uvádějí jména všech, kdo je ovládali. U veškerých obřadů a kouzel je zásadní přesvědčení, že jsou v naprostém souladu s původním vzorem. A mýtus představuje konečný zdroj, poslední vzor této zpětné řady. Je rovněž listinou posloupnosti kouzelníků, počátečním bodem rodokmenu.

V této souvislosti je třeba říci pár slov o sociálním rámci magie a mýtu. Některé formy magie nejsou spojeny s konkrétním místem. Mezi ně patří černá magie, magie lásky, magie krásy a magie výměnného obchodu *kula*. I u těchto forem magie je způsob předání důležitý, i když nejde o předání po příbuzenské linii. Jiné formy magie jsou spojeny s určitým územím, s místní výrobou, s určitými svrchovanými a výlučnými právy náčelníka a jeho sídelní vesnice. Sem patří zahradnická magie, která musí mít původ v půdě, na níž jedině může být účinná, a rovněž žraločí a jiná rybářská kouzla. Také sem můžeme zařadit určité

formy kánojové magie, magie červené mušle užívané jako ozdoba, a především mocnou magii *waygigi*, která ovládá déšť a sluneční svit a která je výlučným privilegiem svrchovaných náčelníků z ostrova Omarakana.

V těchto typech místní magie je esoterická moc slova s lokalitou spojena do stejné míry jako skupina, která vesnici obývá a magii vykonává. Magie tak není pouze svázána s konkrétním místem, ale je výhradním vlastnictvím matrilineární příbuzenské skupiny, skrze niž se dědí. V takových případech je třeba mýtus o magii postavit na roveň mýtům o původu lokality jako zásadní sociologickou sílu spojující skupinu, dodávající pocit jednoty a obdařující ji společnými kulturními hodnotami.

Další prvek, zřetelný na konci tohoto příběhu a vyskytující se také ve většině ostatních mýtů o magii, je výčet zlých znamení, předtuch a zázraků. Lze říci, že tak jako lokální mýtus potvrzuje nároky určité skupiny tím, že jim poskytuje precedens, mýtus o magii je ospravedlňuje zázrakem. Magie je vždy založena na víře v určitou moc, která vždy spočívá v člověku a vždy vychází z tradice.³⁹ Účinnost této moci je zaručena mýtem, ale také musí být potvrzena tím jediným, co člověk považuje za konečný důkaz – praktickým výsledkem. „Poznáte je po jejich ovoci.“ Primitivní člověk je stejně dychtivý potvrdit si své názory empirickými fakty jako moderní člověk vědy. Empirismus víry, ať už divochů, nebo civilizovaných lidí, spočívá v zázracích. A žijoucí víra bude vždy plodit zázraky. Neexistuje žádné civilizované náboženství bez svatých a démonů, bez osvětlení a znamení, bez božího ducha, jenž sestupuje ke společenství svých věřících. Neexistuje žádné nové vyznání, nové náboženství, ať už to je určitá forma spiritismu, teosofie nebo křesťanské vědy, která by nemohla sama sebe

³⁹ Cit. dílo, kapitoly „Magie“ a „Síla slov v magii“, srovnej též *Význam významu (The Meaning of Meaning)* od Ogdena a Richardse, kap. ii.

ospravedlnit jasným důkazem nadpřirozeného zjevení. Divoch má také svou formu thaumatologie. U Trobriandů, kde magie vládne veškerým nadpřirozeným silám, je to thaumatologie magie. Každá forma magie je obklopena pramínky drobných zázraků, které čas od času zmohutní v řeku nápadnějších nadpřirozených důkazů, aby následně opět zeslábly, avšak nikdy zcela nevyschly.

Podívejme se například na magii lásky. Pramínky neustálého chvástání o její úspěšnosti nabývají na síle a věrohodnosti v pozoruhodných případech, kdy velmi odpudiví muži vzbudí vášně proslulých krás, a nejmohutnější proud zázračné moci pak působí v uvedeném známém případě incestu. Tento zločin se často vysvětluje jako nešťastná náhoda, podobná té, jež potkala mytické milence, bratra a sestru z Kumilabwagy. Mýtus proto tvoří pozadí všech dnešních zázraků, zůstává jejich vzorem a normou. Z jiných příběhů bych mohl uvést podobný vztah mezi původním zázrakem, o němž vypráví mýtus, a jeho opakováním v současných zázracích živé víry. Čtenáři *Argonautů západního Pacifiku* si vzpomenou, jak mytologie obřadního obchodu vrhá stín na moderní zvyky a praxi. V magii související s deštěm a počasím, zahradničením a rybařením, se projevuje silný sklon považovat úspěšné důkazy magické moci za opakování původního zázraku v oslabené podobě.

Většina mytických příběhů je pak zakončena určitým normativním souborem předpisů a příkazů, jimiž jsou formulovány rituály, tabu a pravidla fungování společnosti. Jestliže mýtus o určitém kouzlu vypráví ten, kdo jej také vykonává, bude své schopnosti přirozeně od mýtu odvozovat a bude se ztotožňovat s původním zakladatelem kouzla. Jak jsme viděli v uvedeném mýtu o lásce, lokalita, kde se odehrála původní tragédie, s jeskyní, pláží a prameny, se stala významnou svatyní, jež je prodchnuta silou magie. Obyvatelé této lokality, kteří již nevlastní výlučný mono-

pol na toto kouzlo, si určitých výsad, které jsou s tímto místem stále spojeny, nesmírně cení. Ta část rituálu, která zůstává spjata s lokalitou, přirozeně přitahuje jejich pozornost. V magii ovládající déšť a sluneční svit na ostrově Omarakana, která je jedním z pilířů moci náčelníků, se mýtus odehrává kolem dvou místních bodů, jež rovněž figurují v dnešním rituálu.

Věří se, že veškerá sexuální přitažlivost, veškerá moc svádění, spočívá v magii lásky.

Rovněž ve vyprávěních o lovu žraloků a ryby *kalala* se objevují určité úseky vztahující se k lokalitě. Avšak i v těch příbězích, které nespojují magii s konkrétním místem, jsou dlouhé návody k vykonávání rituálů uvedeny buď jako integrální část vyprávění, nebo se vkládají do úst jedné z postav. Normativní povaha mýtu ukazuje na jeho základní pragmatickou funkci, úzce spjatou s rituálem, vírou a živou kulturou. Psychoanalytikové mýtus často označují za „světský sen národa“. Z hlediska právě prokázané praktické a pragmatické povahy mýtu tento výrok není správný ani přibližně. Tuto problematiku zde pouze nastiňuji v nezbytně nutné míře, neboť ji jinde zpracovávám ucelněji.⁴⁰

V této práci sleduji vlivy matrilineárního komplexu pouze na jednu kulturu, kterou jsem studoval sám přímo při intenzivním terénním výzkumu. Získané výsledky však mají mnohem širší využití, neboť mýty o incestu mezi bratrem a sestrou jsou u matrilineárních národů, zvláště v Tichomoří, běžné a nenávist a rivalita mezi starším a mladším bratrem nebo mezi synovcem a strýcem z matčiny strany jsou charakteristickými rysy světového folkloru.

⁴⁰ „Mýtus v primitivní psychologii“ (Myth in Primitive Psychology), *Psyche Miniatures*, 1926.

ČÁST III

— PSYCHOANALÝZA A ANTROPOLOGIE